

werd ¹⁰⁾, aanvechtbaar achten, maar in elk geval leidde het Kuyper tot de conclusie: de meest wenselijke toestand is, dat naast de openbare rijksuniversiteiten een tweetal bijzondere universiteiten wordt opgericht, namelijk een Rooms-Katholieke en een die uitgaat van „de Hervormde Christenheid in ons vaderland” ¹¹⁾. Hij laat onbeslist of deze „vrije Christelijke Universiteit” gesticht moet worden door de kerk of „door mannen van Christelijke professie”, al spreekt hij zijn voorkeur uit voor het laatste. De kerk kan, wanneer zij dit nodig oordeelt, aan deze academie een eigen seminarie verbinden voor de opleiding van haar aanstaande predikanten of op andere wijze een overeenkomst aangaan, die haar een zekere invloed waarborgt op het theologisch onderwijs.

Er zijn, afgezien van de kwestie der theologische seminaries, die ik laat rusten, twee opmerkelijke trekken in dit plan. In de eerste plaats deze, dat de ontwikkeling zich, niet zonder zijn krachtig toedoen trouwens, bewogen heeft in de richting, die Kuyper aanwees, maar die toen een hersenschim moest lijken. Weliswaar is het getal openbare universiteiten niet, gelijk hij wilde, tot één gereduceerd, maar naast deze zijn er inderdaad twee bijzondere ontstaan.

Wat echter in verband met mijn thema vooral aandacht verdient, is het karakter, dat hij aan de „vrije christelijke universiteit” wil toekennen. Zij moet uitgaan van „de Hervormde Christenheid”. Tevergeefs zoekt men in deze uitvoerige artikelen een nadere begrenzing van deze groep, zelfs niet, — zoals bij het door hem gelegde verband tussen lager en hoger onderwijs voor de hand gelegen zou hebben, — de begrenzing, welke de „Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs” in 1860 gesteld had, toen zij alle voorstanders van de christelijke school, ongeacht hun kerkelijke denominatie, trachtte te verenigen op de basis van de „onveranderlijke waarheden” van de Reformatie.

Hier hebben we een van die gevallen, waarin het voor ons, die de latere geschiedenis kennen, moeilijk valt, onze kijk op wat vooraf ging daardoor niet te laten beïnvloeden. Ongeacht de eventuele bijbedoelingen van de ongeëvenaarde tacticus, die Kuyper was, zullen we moeten vaststellen dat hij in '70, toen zijn overgang tot de orthodoxie toch reeds enige jaren achter de rug lag, het pleit voert voor een Protestants-Christelijke universiteit zonder meer.

In '72 kwam hij, ditmaal in „De Standaard”, op het onderwerp

¹⁰⁾ P. A. Diepenhorst, *Ons Isolement*, 1935, blz. 174.

¹¹⁾ *Ons Program*, blz. 504.